

hvor psykiske afvigelser fra det normale kombineres med en ikke ubetydelig farlighed. Sidstnævnte institution bør placeres således, at der kan samarbejdes med et egentligt psykiatrisk hospital og trækkes på dettes ressourcer.

Om en udvikling efter disse linier vil føre til en reduktion af recidivet, kan efter sagens natur først belyses videnskabeligt, efterhånden som den realiseres. Udviklingen kan vel til en vis grad siges at stå i eksperimentets tegn, for så vidt som vi stadig søger nye veje både til humanisering af foranstaltningerne og til fremme af deres effektivitet. Men der er ikke tale om noget vilkårligt. Vi bygger på en fængselstradition, udviklet gennem den læge fængselsreform. Der er inspiration fra sociologien, pædagogikken, socialpsykologien og socialpsykiatrien. Næste stadium er verifikation, der vil fortælle os noget mere om vore resultater og give os vink om retning og indhold af nye forsøg. Med denne verifikation skal forskerne hjælpe os. Selvom udgangspunkter og metoder er forskellige, er der dog et fælles udgangspunkt. De ved kriminaliteten forvoldte skader skal begrænses, og flest mulige skal undgå den kranke skæbne, der rammer den kroniske lovovertræder og hans pårørende.

Karl Aude.

DANSK KRONIK

1. Beretningen om fængselsvæsenet i Danmark for året 1963.

Statistikken over personer, der var indsat i fængselsvæsenets anstalter — bortset fra de lokale arresthuse — viser i modsætning til 1962 en stigning i 1963. Ved udgangen af 1963 hensad der i disse anstalter i alt 1890 personer, medens det tilsvarende tal fra 1962 var 1760.

Den i årsberetningerne for 1961 og 1962 offentliggjorte recidivstatistik vedrørende personer, der var løsladt i 1956 og 1957, er videreført gennem en tilsvarende undersøgelse af 2.125 personer, der i 1958 blev løsladt fra fængselsvæsenets anstalter.

Man har undersøgt, hvor mange af de løsladte der inden for de første ca. 5 år (til og med året 1963) har begået kriminalitet, der har medført straf eller andre foranstaltninger af frihedsberøvende karakter (herunder genindsættelser). Recidivhyppigheden for de mandlige fanger er opgjort til 50 % (1961: 48 %), for de kvindelige fanger til 32 % (1961: 36 %). På baggrund af den diskussion, der i Danmark er igang om de tidsbestemte sanktioner, er det værd at bemærke, at de særlige forvaringsanstalter har recidivprocenter langt under gennemsnittet (Herstedvester 35,7 %, Horsens 31,7 %). Som det dog også fremhæves i årsberetningen er det ikke muligt fra disse tal at drage nogen slutning om de enkelte behandlingsformers hensigtsmæssighed.

2. Kriminalstatistikken for 1964.

Domfældelsesstatistikken, der indtil 1964 i en lang årrække har vist stigende tal, viser nu for mænd stort set uændret tal (1964: 6.340; 1963: 6.303). For kvindernes vedkommende er der endog tale om et ikke helt uvæsentligt fald (1964: 567; 1963: 624).

Der er ikke tale om nogen væsentlig forskydning mellem de enkelte forbrydelsesarter, for hvilke sanktionerne er idømt.

Et vist billede af ungdomskriminalitetens udvikling får man ved at se på det samlede antal domfældelser, bødevedtagelser og tiltalefrafald for straffelovsovertrædelser pr. 100.000 i hver aldersgruppe:

Alder	1962	1963	1964
15	1.521	1.280	1.453
16	2.623	2.101	2.310
17	2.921	2.699	2.319
18	2.978	2.608	2.598
19	2.453	2.476	2.278
20	2.018	2.063	1.937
21	1.762	1.752	1.800

Selv om der fra 1963 til 1964 har været en vis vækst i kriminalitetsfrekvensen i aldersgrupperne 15—16 år, er tallene også for disse grupper stadig lavere end i 1962. For aldersgrupperne 17—20 år har den nedadgående tendens fra 1962 til 1963 holdt sig også i 1964.

Domfældelsesstatistikkenes oplysning om *fordelingen mellem begyndere og recidivister* svarer ganske til tallene for det foregående år. Begynderne udgjorde i 1964 56,7 % af det samlede domfældelsestal (1963: 56,6 %).

Anvendelse af *betinget dom* har været svagt faldende. I 1963 fik 36,8 % (2319) af de domfældte mænd en betinget dom. I 1964 var det 35,6 % (2260). Af disse domme var i 1963 1026 eller 44,2 % med *udsat strafudmåling*. I 1964 var tallet 958, svarende til 42,4 %.

Også anvendelsen af *kombinerede domme* har været faldende. I 1963 var tallet 392 (mænd), i 1964 340. Kombinationen mellem frihedsstraf (betinget eller ubetinget) og bøde udgør en meget væsentlig (og fortsat stigende) del heraf; tallet var i 1963 168 (42,8 %), i 1964 164 (48,2 %). Bortset fra bødekombinationen lyder de fleste af disse domme på ubetinget fængsel i 30—60 dage kombineret med betinget fængsel i fra 3 til 6 måneder.

Opgørelsen over de anvendte sanktioner viser i øvrigt et stort set uændret antal domme til *ungdomsfængsel* (1964 257, 1963 260). Antallet af domme til *forvaring* (psykopatforvaring) har på ny i 1964 været lavt, nemlig 52 (1963 54). *Særfængsel* er i 1964 idømt i 69 sager; i 1963 var tallet 65.

Det udtalte fald i *anvendelsen af bødestraf ved straffelovsovertrædelser*, der har kunnet konstateres i de senere år, er fortsat i 1964. Det samlede antal bødeafgørelser, der i 1962 var 2906 (et fald på næsten

25 % i forhold til 1961), og i 1963 gik yderligere ned til 2.512, eller med over 13 %, er i 1964 faldet til 2.393 (med knapt 5 %). Det er stadig især anvendelsen af indenretslige bøvedtagelser i tyverisager, der viser nedgang (fra 251 til 156). Det er ikke muligt på grundlag af de statistiske oplysninger at sige, om den markante nedgang i anvendelse af bødereaktionen skyldes, at der er sket en tilsvarende nedgang af lovovertrædelser, hvor denne reaktion tidligere er anvendt, eller om forklaringen snarere er, at man i de mindre tyverisager er blevet mere tilbøjelig til at anvende andre sanktionsformer.

3. *Politiets årsberetning for 1965.*

Statistikken for 1965 viser en stigning i antallet af forbrydelser, der er kommet til politiets kundskab. Medens tallet i 1964 var 150.186, er det i 1965 steget til 155.326. Også antallet af opklarede forbrydelser er steget, nemlig fra 45.637 til 51.036.

Man må således konstatere, at det gunstige billede af kriminalitetsudviklingen, som kriminalstatistikens oplysninger om de anvendte sanktioner giver, ikke helt svarer til det billede man får ud fra politistatistikken.

Et punkt, der fortjener særlig opmærksomhed, er antallet af sager mod spirituspåvirkede motorførere. Antallet af *tiltalerejsninger* i disse er steget voldsomt de seneste år. Medens tallet i årene 1961—63 lå på omkring 3.700, steg det i 1964 til 4.595 og i 1965 til 5.274. Hverken politistatistikken eller kriminalstatistikken giver oplysning om antallet af *domfældelser*. Det kan imidlertid oplyses, at antallet af sager, hvori førerbeviset er frakendt på grund af kørsel i spirituspåvirket tilstand — og det vil stort set være identisk med antallet af domfældelser i disse sager — har ligget på i 1963 3.479, i 1964 4.267 og i 1965 4.943.

Da der altid idømmes ubetinget frihedsstraf, ved førstegangsforsørelse således normalt hæfte i 20 dage og frakendelse af førerbevis i 1 år 6 måneder, vil det sige, at der nu hvert år er ca. 5.000 personer, der underkastes frihedsberøvelse for disse forhold. (Afsoningen sker som altovervejende hovedregel i Vestre Fængsel i København eller i de lokale arresthuse). Til sammenligning kan oplyses, at antallet af personer, der hvert år efter en straffedom indsættes i de almindelige fængsler, ungdomsfængsler, forvaringsanstalter m. v. tilsammen kun er omkring 2.000. Da der yderligere utvivlsomt er betydelig flere recidivister blandt dem, der indsættes til afsoning af domme for egentlig kriminalitet, kan det altså fastslås, at der er et langt større antal personer, der oplever frihedsberøvelse på grund af kørsel i spirituspåvirket tilstand end på grund af egentlig kriminalitet.

Når man yderligere betænker, at der i 1964 trods alt kun var 849 trafikuheld med personskaade, hvori spirituspåvirkethed hos føreren af bilen (695) eller motorcyklen m. v. (154) var en hovedårsag til ulykken — og skaden i en del af tilfældene har været begrænset til vedkommende selv — må man nok spørge, om det virkelig er den rette kurs, man er inde på i disse sager.

4. *Betænkning I og II vedrørende foranstaltninger til hindring af udnyttelse af boligmangelen.*

I november 1965 nedsatte justitsministeriet et udvalg for at undersøge, hvilke særlige foranstaltninger der kunne træffes for at hindre udnyttelse af den herskende boligmangel. I kommissoriet indgik bl. a., at udvalget skulle overveje yderligere eller skærpede bestemmelser, herunder særlig straffebestemmelser, for forhold, der har forbindelse med udnyttelse af boligmangelen.

Udvalget, der har haft kontorchef i justitsministeriet Frank Poulsen som formand, stillede allerede i december 1965 forslag om, at der i Københavns politi blev oprettet et ekstraordinært undersøgelseskammer til bl. a. at foretage en yderligere samlet bearbejdelse af allerede afsluttede boligsager for at klarlægge, om der bag de umiddelbare gerningsmænd skulle stå personer eller kapitalinteresser, der måtte antages direkte eller indirekte at være impliceret i den straffbare virksomhed. Det ekstraordinære undersøgelseskammer påbegyndte sin virksomhed den 15. januar 1966.

Udvalgets betænkning I kom i februar 1966. Man tog i denne betænkning stilling til eventuelle ændringer af lejeloven, idet der netop var blevet sluttet et boligpolitisk forlig mellem de fire gamle partier, og det derfor alligevel blev aktuelt i løbet af foråret at udarbejde forslag til en ændret lejelov. Efter boligforliget skulle man ved en vurdering af landets lejligheder — hvor lejen under det såkaldte huslejestop har været låst fast på et relativt lavt niveau — søge fastlagt et naturligt lejeniveau, således at man gennem årlige lejeforhøjelser frem til 1975 vil være nået op på dette niveau. Ordningen har altså karakter af en afviklingsordning for den hidtidige restriktionspolitik, og man sigter mod en fuldstændig frigivelse i 1975.

På denne baggrund kan det nok give anledning til nogen undren, at man har fundet tiden inde til en væsentlig skærpelse af lejelovens straffebestemmelser.

Det udtales i betænkningen, at der i de seneste år synes at være sket en vækst i kriminaliteten på huslejeområdet. „Om årsagen hertil er det vanskeligt at have nogen sikker mening, men den kan muligvis bl. a. søges i, at spændingen mellem lejeniveauet i det ældre byggeri og i nybyggeriet er blevet stadig større som følge af det stigende pris- og renteniveau, samtidig med at de stigende indkomster har sat en større del af befolkningen i stand til i strid med lejeloven at yde særlige vederlag eller overpriser for at opnå en lejlighed i den forholdsvis billige boligmasse . . .“

Af størst interesse fra et strafferetligt synspunkt er udvalgets forslag om, at lejelovsovertrædelser, der hidtil alene har været sanktioneret med bøde, nu også i vidt omfang skal kunne medføre hæftestraf, og at hjemmelen til at straffe den lejer, der tilskynder udlejeren til visse overtrædelser af lejeloven (modtagelse af dusør og ulovlig lejeforhøjelse) skal afskaffes (for at fremme anmeldelser fra lejerne).

En lejelov, hvori udvalgets forslag er indarbejdet, er endnu ikke gennemført, men dette vil formentlig ske i løbet af efteråret.

De nye bestemmelser med mulighed for hæftestraf vil ikke harmonere videre godt med de bestræbelser, man i de senere år har gjort sig for at indskrænke anvendelsen af frihedsstraf til områder, hvor civilretlige reaktionsmuligheder eller eventuelt bødestraf ikke er fyldestgørende. Efterhånden som den i boligforliget forudsatte normalisering af boligområdet skrider frem, vil det behov for strengere samfundsmæssig reaktion over for lejelovsovertrædelser, der eventuelt har været til stede, i hvert fald mindskes. Det må derfor nok forudses, at en hjemmel til at idømme frihedsstraf i disse sager vil få meget ringe anvendelse i praksis.

I en afsluttende betænkning II, der blev afgivet i august 1966, har udvalget undersøgt mulighederne for en yderligere effektivisering af politiets og de særlige boligmyndigheders behandling af lejesagerne. Et vist resultat i retning af bedre samarbejde mellem myndighederne er allerede opnået i forbindelse med forhandlinger, udvalget har haft under arbejdets gang, og man har ikke fundet grundlag for at fremsætte forslag om egentlige nyordninger på området.

5. Straffelovsrådets betænkning om strafferetlig forældelse m. v., der blev offentliggjort i september 1966, vil blive omtalt i næste nummer. Betænkningen indeholder også den nordiske strafferetskomité's betænkning om forældelse m. v.

Endvidere vil straffelovrådets netop offentliggjorte betænkning om straf for pornografi blive omtalt.

H. H. Brydensholt.

FINSK KRÖNIKA

januari—juni 1966

Lagstiftning. I slutet av år 1965 behandlade riksdagen flera lagpropositioner vilka omnämnts i tidigare krönikor. Propositionerna om ny alkohollag och lag om ändring av strafflagens 21 kapitel (brott mot liv och hälsa) hann dock inte slutbehandlas före riksdagens avslutande, varför de förfallit.

Den 18 februari 1966 godkändes en lag som länge varit under arbete, nämligen *polislagen* (FF 84/1966). Den skall träda i kraft den 1 januari 1967. Huvuddelen av lagen berör polisens organisation. I lagen ingår också bestämmelser om polisens befogenheter och kring dessa fördes en livlig debatt bl. a. också i pressen. Man har speciellt fäst uppmärksamheten vid att polisens befogenheter ökas genom den nya lagen. I *polislagen* ingår en ny kriminalisering „tredekska mot polis“ som bl. a. kommer i fråga då någon underlåter att „iakttaga de föreskrifter, påbud och förbud, som polisen inom gränserna för sin befogenhet i enskilda fall meddelar“ (13 §). Likaså är „vileledande av polis“ straffbart, dock med det undantaget att den som är misstänkt för det brott polisens förundersökning avser inte kan straffas för vileledande av polis. Polisens befogenheter utvidgades också såtillvida, att polisen får rätt att „gripa och tillfälligt hålla i förvar“ i högst ett dygns tid „den, av vars hotelser eller övriga uppträdande den slutsatsen kan dragas, att denne sannolikt kommer att göra sig skyldig till brott“ (19 §). Om brottets art och grovhetsgrad finnes intet omnämnande i lagen. En annan kontroversiell nyhet är bestämmelsen i 20§:ns 4 mom. att „om polishjälp ej kan erhållas“ även enskild person får avlägsna eller gripa berusad, om så behövs med maktmedel. Gripandet skall dock utan dröjsmål anmälas hos polisen eller den gripne överlämnas till polisen.

En principiellt viktig nyhet är bestämmelsen i *polislagens* 14 § om att polisman kan avstå från att avgiva rapport om ett „obetydligt“ brott såvida den eventuelle målsägaren inte har några anspråk i saken, och under förutsättningen att „gärningen med beaktande av omständigheterna berott på ursäktlig uppmärksamhet, tanklöshet eller okunighet och att allmänt intresse icke fordrar polisens åtgärder i saken“. Förman har under samma betingelser rätt att underlåta att vidtaga åtgärder i anledning av en inkommen brottsrapport. Denna bestämmelse legaliserar sålunda gällande praxis.

I anslutning till denna lagändring har senare också strafflagen ändrats i syfte att giva åklagarmyndigheterna och domstolarna motsvarande befogenheter. Genom en lag av den 1 juni 1966 (FF 196/1966) har till strafflagens 3 kap. 5 § fogats ett 2 moment av följande lydelse: „Är brott obetydligt, må domstol lämna gärningen obesträffad, om det framgår, att gärningen berott på uppmärksamhet, tanklöshet eller

okunnighet, som med beaktande av omständigheterna är ursäktlig, och allmänt intresse icke fordrar ådömande av straff“.

Genom en lagändring av den 25 april (FF 176/1966) gjordes ett tillägg till rättegångsbalkens 17 kapitel 24 § i syfte att begränsa tryckskrifts förläggares, tryckares eller huvudredaktörs plikt att vid rättegång lämna uppgifter om nyhetskälla. Vederbörande har rätt att vägra uppge uppgiftslämnarens eller artikelförfattarens identitet försåvida det inte är frågan om ett brott på vilket kan följa strängare straff än sex års tukthus eller om uppgiftslämnare brutit sådan tystnadsplikt, för vars brytande straff särskildt är stadgat.

Förordningen om verkställighet av straff har ändrats genom en lag av den 1 april 1966 (203/1966). Ändringarna gäller betingelserna för och proceduren vid villkorlig frigivning. Den i praktiken viktigaste reformen är att justitieministeriets fångvårdsavdelning får möjlighet att göra ett preliminärt beslut om villkorlig frigivning, som kan träda i kraft förutsatt att vederbörande fånge framlägger utredning om sin försörjning i villkorlig frihet och uppträder oklanderligt under den återstående tiden i fängelset. Den nya proceduren gör det bl. a. enklare att sköta underhandlingarna med fångens blivande arbetsgivare.

Ovan nämnda lagändring skulle träda i kraft den 1 september 1966. Genom en lag av den 15 juli (411/1966) ändrades emellertid förordningen om verkställighet av straff på nytt i syfte att genomföra den samnordiska linjen vad beträffar förutsättningarna för villkorlig frigivning. Enligt denna lag må till frihetsstraff på viss tid dömd försättas i villkorlig frihet då han utstått två tredjedelar av straffet, eller „om synnerliga skäl till hans försättande i villkorlig frihet föreligga“, då han utstått hälften av straffet. Minimistrafftiden skall dock vara fyra månader i vartdera fallet. Fångvårdsavdelningen har i ett cirkulär till fängelsedirektörerna meddelat, att framställning om fakultativ villkorlig frigivning skall göras till fångvårdsavdelningen efter den halva tiden utstått i sådana fall, då vederbörande är s. k. förstagångsförbrytare (= icke utstått direkt utdömt frihetsstraff under de senaste fem åren.

Kommittéarbete

Justitieministeriet tillsatte den 30 augusti 1965 en kommission med uppgift att utreda frågor rörande *fångvårdspersonalens utbildning* och det framtida utbildningsbehovet inom fångvården. Till ordförande i kommissionen utsågs överinspektören vid fångvårdsavdelningen Jouko Nevalainen och till medlemmer professor Inkeri Anttila, skolningschefen K. J. Lång samt filosofiedoktorn Johan Weckroth.

Kommissionen avgav sitt betänkande den 28 december 1965. I betänkandet föreslås att man grundar ett särskilt fångvårdsinstitut, till vilket all personalutbildning skulle förläggas. Det nuvarande utbildningssystemet innefattar kompetensskapande utbildning på tre nivåer; dels arrangeras vaktkurser (ca 10 veckor), dels övervaktkurser (4

mån) och dels kurser för den sk. fångvårdsexamen (2 år). Denna tredelning skall enligt kommissionens förslag bevaras också i framtiden, men kurserna skall förlängas rätt avsevärt, eller vaktkurserna till 4 månader, övervaktkurserna till 6 månader och fångvårdskurserna till 2½ år. Dessutom föreslår kommissionen att fångvårdsinstitutet skulle arrangera minst en månad långa specialkurser för ungdomsfängelsepersonal, frivårdspersonal och personal anställd inom arbetsdriften. Vidare skulle man vid institutet genomföra kortare rådplägningskurser, fortbildningsmöten och annan specialutbildning av tillfällig art.

Beträffande de nya kurserna för fångvårdsexamen, vilken medför kompetens för tjänstemannagrader, så föreslår kommissionen att denna examen även i fortsättningen koncentreras till ett relativt litet antal huvudämnen. De föreslagna huvudämnena är 1) straff- och straffprocessrätt, 2) kriminologi och påföljdssystemets sociologi, 3) förvaltningsrätt och fångvårdens förvaltningslära (penologi), 4) psykologi samt 5) offentlig ekonomi och anstaltsekonomi. De övriga ämnen, som skulle ingå i undervisningen för denna högsta examen, skulle ha stödämnescaraktär. De skulle tenteras endast såsom grundkurser till de huvudämnena, i vilka eleverna bl. a. skulle författa sina examensuppsatser och utföra andra övningsarbeten. Kommissionens målsättning har varit att man med dessa ämneskombinationer och med de föreslagna grundkurserna skulle få till stånd en examen som ifråga om utbildningsstoff och prestationskrav skulle motsvara en socionomexamen. I betänkandet föreslås också ett flertal pedagogiska förnyelser av utbildningen, bl. a. att självständiga elevarbeten och gruppdiskussioner i viss mån skulle ersätta den egentliga föreläsningundervisningen.

Fångvårdsinstitutet, som enligt förslagen borde vara helt utbyggt senast år 1970, skulle omfatta ett internat med 120 elevplatser. För undervisningen skulle svara fem heltidsanställda överlärare i de ovan nämnda huvudämnena. Institutets lärare skulle även kunna utföra smärre forskningsuppdrag för administrationens räkning från sina respektive ämnesområden.

I februari lämnade Ungdomsbrottslighetskommissionen sitt betänkande till justitieministeriet. Kommissionen, som tillsatts i maj 1965, hade fått i uppdrag att föreslå åtgärder i anledning av den stigande ungdomsbrottsligheten. Avsikten var att uppgöra ett „idé-program“; några detaljerade lagändringsförslag etc. ingår inte i betänkandet. Kommissionens ordförande var professor Inkeri Anttila och dess medlemmar jur. kand. K. J. Lång, jur. kand. Hannes Walin, pol. mag. Patrik Törnudd och fil. dr. Johan Weckroth. Sekreterare var sociologie lic. Pertti Hemanus.

Betänkandet inleds med ett kort avsnitt där kommissionen redogör för sin principiella syn på kriminalpolitiken och kriminologin. Det

understryks, att den kriminologiska expertisen skall presentera olika handlingsalternativ för de beslutande samhällsorganen och redogöra för alternativens positiva och negativa verkningar ur olika värdeperspektiv. Avvägningen av de olika målsättningarnas relativa viktighetsgrad tillkommer de politiska instanserna.

I en statistisk översikt av ungdomsbrottsligheten konstateras, att såväl ungdomsbrottsligheten som övrig brottslighet minskade efter kriminalitetstoppen i medlet av 1940-talet. I början av 1950-talet ökade ungdomsbrottsligheten ånyo (i relation till folkmängden) och har sedan dess, till skillnad från vuxenbrottsligheten, visat en stadig stigande riktning. Ökningen har varit starkast i åldersgruppen 15—17 år och på landsbygden. Kriminalitetsutvecklingen som helhet kännetecknas av en utjämning mellan stad och land, vilket kan förklaras med att landsbygden urbaniseras och att kommunikationsmöjligheterna förbättrats. Egendomsbrotten och trafikbrotten har ökat snabbast, däremot har en minskning inträffat vad beträffar grova misshandelsbrott och brott mot liv etc. Av det statistiska materialet framgår att åtalseftergift används ytterst sällan (i mindre än en procent av egendomsbrotten), och att ingen kännbar förändring skett i användandet av påföljds- eftergift och villkorlig dom (c. 80 % av frihetsstraffen är villkorliga i åldersgruppen 15—17 år, i åldersgruppen 18—20 år är motsvarande siffra 50 %). Kommissionen anser att ungdomsbrottslighetens ökning närmast kan förklaras på basen av samhällets strukturförändringar: urbanisering, bättre kommunikationer, större antal tillgreppsobjekt och allmänt taget: ett stigande antal brottsmöjligheter. Samtidigt mon- gar ungdomen biologiskt sett tidigare än förr, blir självständig vid en tidigare ålder, förfogar över större konsumtionskapacitet och rörelse- frihet etc. Dessa omständigheter har ökat och kommer troligen också i framtiden att verka ökande på ungdomsbrottsligheten. Däremot kan man inte iaktta något samband mellan eventuella förändringar i reaktionernas „stränghet“ och ungdomsbrottsligheten.

I sin granskning av särskilda brottsarter påpekar kommissionen, att åldersgränsen för straffbar otukt är för hög (17 år) och rekommenderar en längre gräns i konformitet med de övriga nordiska ländernas motsvarande bestämmelser.

Frågan om straffskärpning som kriminalpolitiskt medel diskuteras. Kommissionen finner att straffskärpning kan kännbart påverka brotts- ligheten i den mån det är frågan om en klarskuren och konkret hand- lingsart, gärningsmännen i allmänhet befinner sig på rätt hög intel- lektuell nivå och är benägna att pröva argument för och emot den brottsliga handlingen, och förutsatt att upptäcktsrisken och uppklar- ningsprocenten i respektiva brottsart är hög och inte i avgörande grad avhängig av brottslingens skicklighet. Få brottsarter fyller dessa vill- kor — någon allmän straffskärpning kommer inte heller i fråga.

Kommissionen föreslår att man skulle utreda möjligheterna att in- föra ett allmänt försäkringssystem som skulle hålla målsäganden skade-

lös i de fall att förbrytaren är medellös eller inte ertappas. Et dylikt system skulle kännbart minska de skador bl. a. just ungdomsbrottsligheten orsakar samhället.

Huvudtemat i det avsnitt som gäller det straffrättsliga systemet är att antalet ovillkorliga frihetsstraff måste minskas. Kontakten med andra brottslingar, isoleringen från det normala samhället och anpassningen till anstaltsmiljön ökar risken för återfallsbrottslighet efter anstaltsvistelse. Kommissionen hänvisar bl. a. till Börjesons avhandling av år 1966. För att bevara den allmänpreventiva verkan föreslås att den villkorliga frihetsstraffet (utan övervakning) kompletteras med sk. effektiverat villkorligt straff, vilket innebär att till det villkorliga frihetsstraffet ansluts som bistraff ett eller flera av följande alternativ — 1) ovillkorligt bötesstraff 2) ungdomsarest eller 3) ungdomsövervakning.

Ungdomsaresten är av typen fritidsarest och skall verkställas närmast under veckosluten. Vederbörande kan sålunda fortsätta sin skolgång, hans anställning avbryts inte etc. Arreststraffet skall verkställas så att de unga inte kommer i kontakt med varandra i den inrättning straffet verkställs. Ungdomsarest och ungdomsövervakning skall också kunna användas som självständiga påföljder.

I kapitlet om övervakningen av unga förbrytare föreslås en grundlig upprustning av övervakningssystemet, så att staten tar ansvaret för övervakningens organisation och finansiering. Övervakningsarbetet har hittills skötts av Fängelseföreningen r. f.

En stor del av kommissionens betänkande sysslar med förhållanden utanför det officiella påföljdssystemet. Kommissionen understryker att med tanke på ungdomsbrottslighetens bakgrund, bör bekämpandets tyngdpunkt ligga på den allmänna socialpolitikens och samhällsplaneringens fält snarare än inom det straffrättsliga systemets område. Det påpekas också, att redan nu de s. k. informella sanktionerna allt oftare är mera stränga än de formella straffen. Kommissionen gjorde en del enkätundersökningar för att belysa skolans och arbetsgivarnas inställning til ertappade ungdomsbrottslingar och rekommenderar en mera liberal och enhetlig politik. Kommissionen uttalar sig skarpt beträffande publicerandet av förbrytares namn: verkningarna av publicering som t. ex. kan avbryta utbildning och karriär blir allt mera kännbara i vårt yrkesspecialiserade samhälle. Därför måste slumpmässigheten och godtycket i publicerandet motarbetas i samråd med tidningspressen.

De egentliga socialvårdsåtgärderna mot unga förbrytare behandlas inte i betänkandet, bl. a. på grund av att de är föremål för utredning på annat håll. Kommissionen gör dock ett principuttalande i frågan om vård och straff. Det påpekas, att man ofta ansett sig kunna frånga principen om proportion mellan brott och påföljd när det är frågan om sk. vårdåtgärder, med motiveringen att åtgärden syftar till vederbörandes bästa och att brottet blott ses som ett symptom på ett vidare

behandlingsbehov. Kommissionen fastslår likväl, att i de fall att vårdobjektet upplever behandlingen som straff bör proportionalitetsprincipen i allmänhet beaktas.

De stränga åldersbestämmelserna i arbetsskyddslagstiftningen föreslås lindrade, för att underlätta ungas möjlighet att få arbete omedelbart efter avslutandet av skolan. Det understryks i flera sammanhang att man måste erbjuda de unga flera positiva handlingsalternativ och ge dem mera ansvar. Sänkning av körkorts- och rösträttsåldern diskuteras. Skolan måste utvecklas så, att personer med olika begåvnings- typ känner sig i samma grad uppskattade av samhället. Vid ordnandet av fritidsverksamhet etc. skall inte bara elitens utan också de passiva ungdomarnas behov beaktas.

I ett särskilt kapitel uppräknas kriminologiska forskningsprojekt som skulle vara av värde för bekämpandet av ungdomsbrottsligheten. En serie projekt skulle anknyta till beslutsprocessen i kriminalpolitiken och granska effekten av olika typer av åtgärder såväl inom domstolsväsendet som övervakningssystemet och socialvården. Också longitudinala undersökningar av normalbefolkningen skulle behövas för att belysa hur faktorer i barndomsmiljön sammanhänger med senare missanpassning: ett projekt av den typen kunde också användas för att utarbeta metoder för individuell prognos, som kan tänkas underlätta skolkuratorers arbete etc.

Inkeri Anttila.

NORSK KRONIKK

Kriminalomsorgen i frihet.

Norges Vernesamband behandlet på sine årsmøter i 1958 og 1963 spørsmålet om en omorganisering av vernelagens virksomhet. Et utvalg oppnevnt av Justisdepartementet i 1964 (Leivestadkomitéen) avgav i 1965 innstilling om forholdet mellom de offentlige tiltak og de frivillige organisasjoners innsats i kriminalomsorgen i frihet og innstillingen har være forelagt en rekke instanser til uttalelse. Vernesambandet har tilrådd at vernelagens oppgaver med personundersøkelser og tilsyn med lovovertrедere overtas av staten. Justisdepartementet gav i mai i år Straffelovrådet i oppdrag å vurdere gjeldende lovbestemmelser om de strafferettslige prøvesituasjoner i sammenheng med spørsmålet om staten bør overta vernelagens oppgaver. Departementet pekte på at de myndigheter som treffer vedtak om prøve og tilsyn fastsetter nå også de detaljerte vilkår og fatter eventuelt vedtak om endring av vilkårene eller om reaksjon ved brudd på vilkårene. Iverksettende organer — i dag i alminnelighet vernelagene — har ingen myndighet utover den de måtte ha fått delegert i det enkelte tilfelle på begrensede områder (skifte i bosted, arbeidsforhold, tilsyn m. m.). Departementet gav uttrykk for at denne ordningen neppe tilfredsstiller behovet for en rask registrering av og reaksjon mot lovovertrедerens mulige utglidning og resultatet har ofte vært at den prøvestilte bryter vilkår, tilsynsbestemmelser m. m. uten at det får umiddelbare følger og uten at spørsmålet om en endret reaksjonsform blir vurdert av den kompetente myndighet.

På vernesambandets landsmøte i høst nevnte ekspedisjonssjef Halvorsen at Fængselsstyret som en foreløpig ordning hadde foreslått en mindre omlegging i administrasjonen av kriminalomsorgen i frihet, men dette hadde møtt motstand i Finansdepartementet.

I „Vernelagsnytt“ nr. 3/66 redegjør amanuensis Ragnar Hauge for en intervju-undersøkelse han har foretatt blant funksjonærene ved vernelagskontoret i Oslo. Han har funnet at det hersker en del uklarhet og forskjellige oppfatninger om målsettinger og virkemidler i tilsynsvirksomheten. Dette tilskriver han bl. a. at det i vid utstrekning er overlatt til den enkelte tilsynsfører å utforme tilsynsordningen, da samfunnets forventninger til og bestemmelser om tilsynsvirksomheten er ytterst vage og ustrukturerte.

Anmeldelser for promillekjøring.

Politiet var i vår utsatt for sterk kritikk i forbindelse med enkelte tilfelle av politietterforskning ved mistanke om bilkjøring under påvirkning av alkohol. I et par av tilfellene foretok politiet pågripelse om natten på grunnlag av anonyme telefoniske anmeldelser, og det viste seg senere at anmeldelsene var ubegrunnede. På bakgrunn av den kritikk som fremkom har Riksadvokaten innskjerpet overfor politiet at det i tilfelle hvor mistanken bygger på en anonym anmeldelse eller anmel-

delse fra en person som ønsker sitt navn holdt utenfor saken, bør vise særlig varsomhet med å foranstalte avhør av mistenkte eller å kreve at han skal la seg legeundersøke i forbindelse med blodprøvekontroll eller alkoholtest.

Forholdet med anonyme anmeldelser ble også tatt opp i et grunnlagt spørsmål i Stortinget.

Norsk Gallup har foretatt en rundspørring om „personer som blir ubegrunnet anmeldt, bør ha krav på å få vite anmelderens navn“. 79 % av de spurte mente „ja“, mens 17 % mente „nei“ og 4 % ikke kunne uttale seg. I „ja“-gruppen ble 33 % av svarene begrunnet med uttalelser om at dette var et riktig prinsip o. l., 16 % med uttalelser om at noe annet ville være angiveri, 12 % om at slike personer må stilles til ansvar for sine handlinger, 11 % for at man ikke ubegrunnet skal kunne anmelde en person man ikke liker, 9 % om at dette ville redusere den slags anmeldelser, 5 % for å få full klarhet i saken. I „nei“-gruppen ble svarene begrunnet med uttalelser som: „skaper strid, uvennskap o. l.“ av 47 %, en sak mellom politi og anmelder av 21 %, ingen ville våge å melde ulovligheter av 18 %, synes det er riktig at anmelder ikke oppgis av 5 %, tror ingen helt uskyldig blir anmeldt av 1 %.

Diskresjon i straffesaker.

Retningslinjene for pressens omtale av rettssaker er nå etter samråd med Riksadvokaten, Dommerforeningen og Advokatforeningen endret av Presseforbundet. I retningslinjene er det stilt opp som hovedregel at en anmeldelse som gjelder en bestemt person vanligvis ikke bør omtales i pressen før politiet har satt i gang etterforskning. Meldinger i pressen om straffeforfølgninger som ennå ikke er avsluttet bør være objektivt refererte og ikke kommenterende. Dette skal ikke hindre at det kommer til orde kritikk av de tiltak myndighetene har gjort i en sak eller de metoder som er blitt brukt. Det slås fast at så lenge skyldspørsmålet står åpent, er det utilbørlig å bruke en konstanterende form i tekst eller overskrifter. Det sies at en siktelse eller tiltalebeslutning ikke bør offentliggjøres før den er gjort kjent for den det gjelder, og at på dette stadium må pressen ikke drøfte skyldspørsmålet eller betydningen av bevismaterialet. Det uttales at er det gitt påtaleunntatelse i en sak bør den vanligvis ikke omtales i pressen hvis den ikke er offentlig kjent fra før, og det samme gjelder saker som er lagt bort på grunn av mangel på bevis, med mindre det er nødvendig å omtale en sak som ledd i kritikk av myndighetenes avgjørelser.

I „Lov og Rett“ nr. 7/66 har professor Anders Bratholm en artikkel om hemmelig strafforfølgning. Dette tema var bl. a. fremme i forbindelse med etterforskningen i en spionsak i fjor høst (se 1966, side 102). Bratholm nevner at for den utenrettslige etterforskning er det få bestemmelser om hemmeligholdelse, bortsett fra noen regler med hjemmel i instruks. For de senere stadier finnes en del spredte lov-

bestemmelser, men dels er reglene ufullstendige, dels er de ikke helt klare. Bratholm uttaler at det i forbindelse med den pågående revisjon av straffeprosessloven kan være grunn til å se nærmere på den nåværende rettstilstand. Han gir uttrykk for at selv om de nåværende bestemmelser stort sett gir den tilstrekkelige sikkerhet for hemmeligholdelse når det er behov for det, synes vernet i spesielle tilfelle å være noe utilstrekkelig, og han peker særlig på straffesaker hvor landets sikkerhet er implisert. Bratholm mener det kan være grunn til å overveie å henlegge avgjørelser om en særlig grad av hemmeligholdelse ved etterforskningen til et overordnet organ innen påtalemyndigheten.

Narkotika.

Enkelte saker om smugling og ulovlig omsetning av narkotika har i den senere tid påkalt stor offentlig oppmerksomhet. I en av sakene ble en amerikansk student utvist fra landet og nylig ble en ung amerikaner dømt i byretten til 120 dagers fengsel for ulovlig innførsel av hasjis og marihuana. I et avisintervju advarer Oslos politimester mot å bagatellisere narkotikaproblemet. Straffelovrådet har nettopp fått i oppdrag å vurdere den lovtekniske side av gjeldende straffebestemmelser om ulovlig innførsel og omsetning av narkotika og å utrede spørsmålet om høyere strafferammer.

Pornografi.

Påtalemyndigheten har i de senere år ikke innledet straffeforfølgning mot noen for å ha skrevet eller utgitt utuktige skrifter. I vår vurderte Riksadvokaten en anmeldelse i forbindelse med utgivelsen av boken „Norske Sengehester“ uten at han fant grunn til å reise tiltale, men i høst har politiet gått til beslag av boken „Uten en tråd“ og Riksadvokaten vurderer i skrivende stund spørsmålet om tiltale. I Stortinget er det meldt interpellasjon om hva som kan gjøres for å demme opp for „bølgen av pornografiske skrifter“.

Erstatningsansvar for skader voldt av barn og ungdom.

Proposisjon er nå fremmet til lov om erstatningsansvar bl. a. for skader voldt av barn og ungdom. Komitéforslagets bestemmelser om skadevolderens eget ansvar og om ansvar for foreldre som har utvist forsømmelighet er i hovedtrekk fulgt (se 1964, side 260). Når det derimot gjelder spørsmålet om objektivt ansvar for foreldre, følger proposisjonen i prinsippet komitémindretallets forslag om objektivt ansvar (dog begrenset oppad til kr. 500,— for hver enkelt skadeforvoldelse). De øvrige nordiske land har ikke villet gå inn for å ilegge foreldre noe objektivt ansvar. I motivene til forslaget heter det bl. a. at et objektivt ansvar vil kunne ha en viss preventiv betydning. Foreldre som ellers kanskje stiller seg nokså likegyldige til hva deres barn foretar seg, vil få oppfordring til å være mer påpasselige når de risikerer å måtte svare erstatning for skader barna gjør. Det uttales at et

objektivt ansvar kan bidra generelt til å øke forståelsen av at skadehandlinger av barn og ungdom må motarbeides og styrke den alminnelige opinion på dette område og det ble vist til de kriminalpolitiske hensyn. Psykologisk sett kan det være en fordel å få engasjert foreldrene som ansvarlige uten å måtte blande inn bebreidelser om skyld, heter det i proposisjonen.

Inndragning.

Ny toll-lov er nå vedtatt og proposisjonens utkast till inndragningsbestemmelser ble fulgt (se 1966, side 103).

Edruskapsnemndene.

Det ble i 1965 meldt over 14.000 personer til edruskapsnemndene, 2,3 % flere enn året før. Saker mot ca. 9.000 av de meldte ble tatt opp til nærmere behandling i nemndene, omtrent det samme antall som året før. I 61 % av sakene ble det ikke gjort noe annet enn å drøfte alkoholproblemet med den meldte. I 11 % av sakene ble beslutning truffet om tilsyn eller innleggelse i tilsynshjem, mens aversanbehandling ble nyttet i 4 %. Tvangsinnlegging i kursted ble besluttet overfor 17 av de meldte, og beslutning om innleggelse ble truffet for 1.063 personer som hadde samtykket i kursted. (Statistisk Sentralbyrås Alkoholstatistikk).

Granskningskommisjoner.

Spørsmålet om alminnelige regler om granskningskommisjoner (se 1965, side 185) skal nå utredes av et utvalg med høyesterettsdommer Eckhoff som formann.

Politiet.

Spørsmålet om opprettelse av et politidirektorat har vært reist flere ganger i årenes løp. I 1964 fremla Rasjonaliseringsdirektoratet en rapport med forslag om opprettelse av et frittstående politidirektorat og rapporten har vært forelagt for påtalemyndigheten og organisasjonene i politiet. Justisdepartementet har imidlertid funnet det nødvendig med ytterligere utredning, og det er nå nedsatt et utvalg med mandat å vurdere den sentrale ledelse og administrasjon av politiet og eventuelt komme med forslag til omorganisering. Som formann er oppnevnt riksadvokat Aulie.

I det nye statsbudsjett foreslår Justisdepartementet at det opprettes en sentral etterforskningsgruppe ved kriminalpolitisenralen i Oslo. I følge Aftenposten regner Riksadvokaten med at gruppen kanskje kan være i virksomhet ved årsskiftet, og det er planen at det til å begynne med skal oppstilles en liten gruppe som etterhvert kan utvides. Det er meningen med gruppen at den skal assistere de lokale politikamre overalt i landet når det er begått en alvorlig forbrytelse. Politimesteren på stedet og statsadvokaten skal fortsatt ha ledelsen av etterforskningen.

Ole-Erik Øie.